

Բառաքնական դիտողութիւններ, Բ, էջ 84), նոյնպէս «Երէն-+» (տես Եփրեմ, Բ, էջ 133, Ջգաւն, էջ 123 եւ Յերոն, էջ 74—75) ձեւերու. այս կերպ գրութիւնը սակայն իբրեւ վերիակ նկատելու չէ հետեւեալ յառաջընթացութիւններու մէջ, ուր սրբան ալ «Երէ+» ուղղականը «Երէն-+»-ին ալ ուղղականի երեւոյթ մը տայ, սակայն եւ այնպէս պէտք է վերջինը միշտ դործիական նկատել եւ ուղղել «Երէ+» «Երէ-+»-իսկ զարեւնսն ոչ միայն միով իւրիք, այլ եւ երէն-+ եւ երէ-+ (տպ. երէ+) աւերինակաւ կատարեաց, Ոսկեբ., Մեկն. Մտթ. Ա, էջ 241. «նա եւ լաւ իսկ իցէ, երէն-+ եւ երէ-+ (տպ. երէ+) որ զԱստուծոյ աւերնսն պահիցեն, մատուցանել զաղաւթսն», անդ, էջ 283. «Երէն-+ եւ երէ-+ (տպ. երէ+) բաւրիք զիննարար կրաւնսն տնկէ», անդ, Բ, էջ 523, տես այսպէս ուղիղ գրուած «Երէն-+ եւ երէ-+ քակէ միշտ զհակառակութիւնսն», անդ, էջ 605. «ուր վկայեաց սուրբն Գայիանէ երէն-+ ընկերաւքն... ուր վկայեաց սուրբն Հովսիսմէ երեսուն եւ երէն- ընկերաւքն», Ագաթ., էջ 384. վերջին նորագրին դէմ թէ ունին «երեսուն եւ երէ+» «Երէ-», ձ օրինակն է որ կը ներկայացընէ «Երէ-+» քերականօրէն ուղիղ ընթերցուած մը. դարձեալ անդ, էջ 395. «ուր վկայեաց սանականն Հովսիսմէ երեսուն եւ երէն- ընկերաւքն» Ե օրինակին մէջ կը շարափոխուի «երեսուն եւ երէ+», մինչ թափառու հաստատուն կը բռնեն «երեսուն եւ երէն- ընկերաւքն» իսկ քանի մը տող վար» ուր վկայեաց Գայիանէ... երէն- ընկերաւքն» թե կը կարգան «Երէն-+», իսկ ձ «Երէն-+ են», «Իբրեւ եկին մաւտ եղեն ի գետն Եփրատ իբրեւ ձիոյ արշաւանաւք երէն-+», անդ, էջ 423. «եւ մանաւանդ երէն- բռնաւոր կարեաւք», Ոսկեբ., Մեկն. Մտթ. Բ, էջ 517. «զնոսա որ երէն- կարեւորաւք պայծառադոյն էին ի հնումն, անդ, Գ, էջ 5 եւ գործիական հոլով գոյական» «մատուցեալ երէն-+ ի նոցանէ», անդ, էջ 45 եւ այլն: Ինչպէս մէջ բերուած վկայութիւններէն կը տեսնուի «Երէն-» թուական ածականը երբեմն կը համաձայնի իր գոյականին հետ եւ երբեմն ոչ. այս երեւոյթէն մոլորած անտարակոյ մեր ընդօրինակիչները «Երէն-+» գործիականը կարծած են ուղղական ու կողքին կցուած «Երէ-+» նախնական գործիականը փոխած ու եղծած են «Երէ+»:

զանակ:

153. «Անորոշ ու կասկածելի բառ մը անտարակոյս, զոր ՀԲ. մեկնած է «ազգ իրաց» տեւակ, մասն. «մի գտցի նորա արծաթ եւ ոսկի...»

մի գտցի ոսկոյ կամ արծաթոյ զանակ առ ումք, Բուզ., էջ 102, որուն կը կցէ ՀԲ. նաեւ ձ. իր Բր. հետաքրքրական տեղիքը. նա հասցեատեան է որ առաջարկած է զանակը ուղղել եւ կարգալ նշանակ, զոր սակայն չի հասնիր Գ-Մ իր Մի քանի նոր ուղղագրութիւններ Փաւստոսի Բուզանդացոյ մասին յօդուածին մէջ, Բազմալէզ 1917, էջ 6—8, եւ կ'առաջարկէ աներկիւղ՝ «+անակ», ընթերցուածը, անդ, էջ 8, ընթերցուած մը, որ գլուխ գործոց կրնայ անուանուիլ... խեղճ Գ-Մ չի գիտեր անգամ թէ սր դարու մատենագրին սր դարէն բառ մը կ'ընծայէ: Մինչ դասական մատենագրութեան սիրահարները կը ձգնին «ոգի ի բռին» մաքրելու զտելու ժամանակի ընթացքին մէջ մտած աղտերը ու բնագիրները իրենց նախկին անաղարտ ձեւին վերածել կը ջանան, անդին՝ զբնի մէկ հարուածով, անպատրաստ ու անկոչ գործներու շնորհիւ անխնայ կը խանգարուին ու կ'աղձատուին դասական խեղճ բնագիրներ. տեղն է ողբալ Երեմիայի հետ «ղիւրդ շացաւ ոսկին», այլագունեաց արծաթն սպիտակ» Ողբ. Գ, 1:

(Ըրան-իւն)

Մ Ա Տ Ե Ն Ա խ Ո Ս Ա Կ Ա Ն

1. Գ. Սիտալ «Գուսաներգներ» Նիւ-Եորք 1919:
 Գրքոյկ մըն է, ուր «երկիւղածօրէն հաւաքուած ու գուսանօրէն պատմերգուած», են հինգ աւանդակէպեր: Երկուքը՝ «Արեւամարտը» եւ «Հրեղէն ձի», արձակօրէն պատմերգուած են, իսկ «Ոսկեխոտը», «Արէն ու Ջին», եւ «Մհեր», կը մտնեն չափի սահմանին մէջ:
 Կ. Սիտալը աւանդակէպեր պատմելու նոր ձեւ մըն է որ կը բերէ մեզի: Մինչդեռ «Կարօտ խաչ»՝ «Մոկաց Միւրզա», եւ ուրիշ աւանդակէպեր աչքի կ'իյնան իրենց Նիւթի եւ տոհմիկ լեզուին համար, հոս, Սիտալն այս գործի մէջ, ընթերցողը կամայ ակամայ կը վազէ լեզուի եւ շքեղ պատկերներու ետեւէ, մոռացութեան տալով յաճախ Նիւթը: Գեղարուեստօրէն զրի առնուած այս աւանդակէպերը շատ քիչ ժողովրդական բառեր եւ դարձուածքներ ունին:
 «Արէն ու Ջին», պէտք է համարել կատարեալ գլուխ-գործոց մը, ուր թէ Նիւթը, թէ

չքեղ պատկերներն եւ թէ երաժշտական շունչը կը լրացընեն զերար:

“Մաքիներու հօտն է կ'իջնէ բլրակէն,
Հրանունկի ու նարգէսի պուրակէն.
Ու ծիծերուն մէջ այնքան կաթ է յորդած,
Ուրկէ անցեր ճերմակ վարդեր են ցանած.
Հոյ, իմ գառներս երկուորեակ,
Հոյ, հօտըս թուխ ու ճերմակ.”

եւ կամ

“Եօթը փարչով ճութ եմ քամեր,
Քեզ իմ գինին հոսեցու,
Քառասուն թուփէն վարդ եմ քաղեր
Քեզ եմ պսակն հիւսելու.”:

Ամբողջ գործի մէջէն կը հոսէ զգացմունք-զգացմունք, որ հետզհետէ աւելի թափ կ'առնու, կը յորդէ եւ կը յափշտակէ ընթերցողը:

Այսու հանդերձ աւանդավէպ ստեղծագործող ժողովրդին անհասկնալի կը մնայ Սիտալի լեզուն: “Կարօս խաչ,” եւ “Մոկաց Միրզա,” աւելի սիրելի են ժողովրդին, որովհետեւ իր իսկ հասկնալի լեզուով են գրուած:

Մեր խորին համոզումով աւանդավէպեր որքան ալ բանաստեղծօրէն գրի առնուին, պէտք է ժողովրդական ոգին եւ նկարագիրը պահեն, թէեւ Սիտալը մեծ շեղում չէ կատարած:

Աւանդավէպեր աւելի մնայուն կը դառնան, երբ անոնք կ'երգուին: “Վրէն ու Զին,” կրնայ դառնալ երաժշտական գեղեցիկ կտոր մը, եթէ օր մը բարեխիղճ երաժիշտը զբաղուէր անով:

Սիտալը օժտուած է պատմելու ձիրքով եւ ընթերցողը հաճոյքով կը կրկնէ անոր գործը:

Ղեկնաւ, 6. Փետր. 1921: Ռ. ԹԵՐԵՍԵՂՅԱՆ

2. Բաջն-Վարդան, կենսագրութիւն Հայոց մեծ սպարապետ կորովին եւ կարմիրն Վարդան Մամիկոնեանի եւ պատմութիւն Վարդանանց պատերազմին ըստ Եղիշէի եւ այլ եւ այլ ուսումնասիրութիւնը Վարդանանց պատերազմին վրայ: Գրեց Բարգէն Կախկոստ: Պոստոն 1920: 80 էջ 2+160:

Կարմիրն Վարդան տասնուչորս դար շաբունակ հոսեցուցած է իւր վարդազոյն արիւնը հայ սրտերուն մէջ, որ հոն իւր թարմութիւնն եւ ջերմութիւնը պահպանելով՝ կրկին եւ կրկին շրջան առած խաղացած է հայ երակներուն մէջ՝ բաշխելով միշտ կենդանութիւն: Եղիշէն եղած է խողովակն, Եղիշէն իւր Վարդան գրքին մէջ:

Հայ դիւցազնբազումեան այս արձակ դրուագին մէջ անմահացուած է Աւարայրի հերոսն, այնքան թարմ, այնքան կենդանի, որ անոր շունչն հայ ժողովրդեան անպատում վշտերուն մէջ անբաւ խրախոյս ջամբած է եւ նոր նոր կարմիր հերոսներու ծնունդ տուած հայ ժողովրդեան կեանքին մէջ:

Ներկայ դժբախտ օրերուն հայ արիւնոտ սրտերուն ինչ ամէնէն աւելի կրնար ազդու բաղասմոն ըլլալ, քան կարմիրն Վարդանայ գործոց եւ արութեանց վերյիշումը: Ահա այս նպատակաւ կը բարձրացնէ ամերիկահայ մամուլը հրապարակի վրայ սիրուած ժողովրդական հերոսին պատկերը, Բաջն-Վարդանայ կենսագրութիւնը, Բարգէն Կախկոստի շնորհալի վրձինի արդիւնքը: Ի սրտէ կ'ողջունենք հայ Հերոսին վերստին ծնունդը, այնպէս չքնաղ՝ այնպէս գեղեցկադէմ, այնպէս ազդեցիկ, ինչպէս երբեմն: Ամբողջ ազգ մը պատկերացած է անոր աչքերուն մէջ, իւր ճակատագրով, իւր ինքնուրոյն նկարագրով, առաւելութիւններով եւ պակասութիւններով:

“Եղիշէի քննական ուսումնասիրութեան,” հմուտ հեղինակն անշուշտ միակ հեղինակութեան է Վարդանանց պատերազմի պատմութեան համար: “Ներկայ աշխատութիւնս” իւր էական մասերու մէջ հիմնուած նախորդ քննական գործին եզրակացութեանց վրայ՝ կոչուած է ժողովրդեան մօտեցնել ծանօթացնել Աւարայրի հերոսն, որ միշտ հիացուած, բայց իւր անձնատրուութեան սակաւ դժերովն միայն ծանօթ էր ընդհանրութեան:

Մեծն Վարդան իւր տոհմով, կրթութեամբ, գործերով, հերոսական քաջութիւններով կը պարզուի հոս հայ ժողովրդեան մի եւ նոյն ժամանակ օրինակ, առաջնորդ ընծայուելով հայ սրտերուն:

Պիտի բաղձանք, որ ամէն հայ տնհատ ունենայ զայն իւր ձեռքին մէջ, կարդայ յաճախ եւ Բաջն-Վարդանայ կաղապարին վրայ ձեւէ յերիւրէ իւր նկարագիրը: Այսպէս պիտի ազնունայ հայ ժողովուրդը եւ Հայոց պատմութեան էջերը պիտի վարդաբուին նոր Վարդաններու պատկերներով:

Հ. Ն. Ա.

